

BUDETE DNES ČÍST SVÝM DĚTEM?

Knihovna v dětském pokoji je plná, ale na knihy se práší. Honzík má raději televizi nebo počítač. Děti, které berou do ruky knihu, u nás ubývá. Odborníci varují, že bez „umění číst“ se v životě neobejdou, ale jak je v dnešní době přivést k literatuře?

text: Jana Benešová

Kdykoli si má devítiletý Honzík vybrat knihu, o které bude mluvit ve škole, nastane tentýž problém: buď sáhne po komiksu, nebo tenké knížce, která nikdy nemá víc než padesát stran. Jeho matka se zlobí a trpí neoprávněnými výčitkami svědomí, nakonec jí ale nezbývá nic jiného než pokrčit rameny. Coby středoškolská profesorka českého ja-

Četba rozšiřuje slovní zásobu, rozvíjí paměť a představivost a předkládá dítěti některé základní vzorce morálního chování.

zyka vedla své dítě k literatuře od kolébky. Velká knihovna byla samozřejmou součástí domácnosti a Honzík dostal svou první knížku už ve třech měsících. Tak jak je možné, že dneska nečte rád? „Myslím si, že je to otázka motivace. Každé dítě v různém věku zajímá něco jiného a aktivity se mohou různě střídat. Důležité je zjistit, jaký typ knihy by byl pro dítě nejzajímavější, a rozhodně bych nezatracovala komiksy, mohou být pro děti dobrou vstupenkou do světa čtení. Každopádně je spousta dětí, které čtení nebaví a nezačne je bavit ani v dospělosti. Neměli bychom je odsuzovat, kvůli tomu z nich přece nevyrostou špatní lidé,“ říká psycholožka Simona Hoskovcová z Univerzity Karlovy. Čtení knih je v naší kultuře důležité. Četba rozšiřuje slovní zásobu, rozvíjí paměť, podporuje představivost, předkládá dítěti i některé základní vzorce morálního chování a směřuje ho ke kvalitnímu vzdělání. Kdo se v dětství nenaučí dobře číst, v dospělosti se pak mnohem obtížněji orientuje nejen v psaném textu, ale i v množství informací, které ho denně zahlcují. A kdo neumí oddělovat podstatné od hloupostí, bude hůř shánět dobré zaměstnání a bude to mít podstatně těžší při budování kariéry. „Pokud dítě pravidelně čte pro své potěšení, užívá si příběhů hlavních hrdinů

nebo dokáže pracovat s informacemi získanými z literatury, je to nepochybně kvalitní základ pro budoucnost. Neměli bychom se k němu ale upínat za každou cenu. Dítě nakonec vyroste i bez knih a neznamená to, že by bylo negramotné, hloupé nebo z něj roste společenský outsider,“ tvrdí Simona Hoskovcová.

Mami, tati, čtete nahlas!

Děti, které pravidelně čtou a čtenářská vášeň je neopustí ani v dospělosti, se ke knihám nejspíš dostaly díky rodičům – aniž bychom ovšem mohli paušalizovat: Honzika a jemu podobných je kolem vás určitě spousta. Každopádně rodiče poskytují dětem vzor, děti k nim vzhlížejí a snaží se je napodobovat. Pokud sami pravidelně sahají po knize, asi totéž naučí i svého potomka. Nejlepší způsob, jak děti nenásilně přivést k literatuře, je podle odborníků hlasitě předčítání. Děti, kterým rodiče čtou, se naučí číst daleko dřív a lépe než ostatní. „Hlavním socializačním prostředím, kde získáváme čtenářské návyky, je rodina. Silní čtenáři,

tedy i ti, o kterých se lze domnívat, že čtou nejlépe, uvádějí nejčastěji, že největší vliv na jejich čtení měla rodina. Škola je schopná sociokulturní vzorec zděděný z rodiny rozvinout, ale jen těžko ho dokáže nastolit tam, kde není zafixován. Nečteme-li, nevíme z toho školu," píše literární vědec a kritik Jiří Trávníček ve své knize „Čtete?“ Důraz na rodinu coby klíč k budoucímu úspěchu dítěte klade i pedagožka Eva Katrušáková, zakladatelka projektu Celé Česko čte dětem. Jeho úkolem je oslovit rodiče, aby svým dětem denně četli. Podle ní nejde jenom o čtení samotné, ale taky o společně sdílený čas, emoce a zážitky spojené se čtením. „S předčítáním nebo vyprávěním krátkých příběhů se dá začít už před narozením dítěte, po porodu by to měla být samozřejmost. S výběrem literatury se nemusíte trápit, do šesti měsíců věku můžete číst dítěti třeba z denního tisku. Podstatné je, aby si zvyklo na vaši přítomnost a na váš hlas," říká Eva Katrušáková. Dítě už krátce po narození vnímá barvy, umí pozorovat okolí a naslouchat. Nevadí, že nerozumí významu jednotlivých slov, poslech rozvíjí obrazotvornost a fantazii. Zhruba od pěti měsíců věku jsou pro mimino důležitá ústa a miluje všechny hračky, které může prozkoumávat právě ústy. Taky začíná cvičit hmat, úchop a obratnost ruky, proto mu už v tomto období můžete nabídnout první knihu. Měla by být obrázková, z tvrdšího materiálu nebo s omyvatelným povrchem. Mimina sice nechápují smysl textu, ale měla by se naučit v klidu sledovat obrázky. Proto je důležité posadit si dítě na klín, popisovat mu, co se na nich děje, a nechat mu dostatek času, aby si knihu samo osahalo. „Ilustrace mají u malých dětí obrovský význam. Moje dcera nechce, abych jí předčítala z knihy, kde chybí obrázek, tak moc je pro ni důležitý," říká Eva Katrušáková. ▶

Pohádky a jejich hrdinové

„S Katkou jsme si prohlížely obrázkové knížky v sedmi měsících a ve dvou letech jsme začaly číst krátké příběhy. Dneska je jí osm let a je knihami úplně posedlá. Každý den končíme večerním příběhem. Velmi často Katka žádá, abych četla já, ale někdy už si čte sama i večer,“ líčí její maminka Eva. V těhotenství přečetla několik knih o výchově dětí a dostala mnoho doporučení týkajících se čtení, nakonec ale dala na intuici a četba přirozeně vyplynula ze situace. Eva už si přesně nevzpomíná, kdy Katce četla úplně poprvé, ale bylo to prý na dobrou noc, a protože holčička okamžitě usnula, Eva totéž praktikovala každý večer. Během dne si s Katkou prohlížely jednoduché obrázkové knihy, později se bez nich neobešel dokonce ani oběd. Dostávala sousto za pejska,

za koníka, za kravičku... Když byly Katce tři roky, Eva se vrátila zpátky do práce a u učení se střídala s manželem. Psycholožka Simona Hoskocová říká, že Eva je důkazem toho, proč rodičům nerada dává jakékoli termíny ohledně předčítání. Mnoho věcí podle ní přirozeně vyplyne, stačí sledovat reakce dítěte a orientovat se podle pocitů, které dává najevo. „V zásadě se dítěti dá vyprávět už od miminka, v základech příběhu se orientuje zhruba v jednom roce věku, a tak má smysl začít mu předčítat asi pětiminutové pohádky. Jak dítě roste, interval se postupně prodlužuje a potomek se začíná zapojovat. Začne vás opravovat, ptát se nebo dokonce domýšlet, jak by pohádka mohla dopadnout jinak. „Mnohdy děti chtějí po rodičích předčítat pořád totéž – Krtečka, Křemílk a Vochomůrku,

Červenou karkulku. Rodiče to možná nebaví, ale opakované předčítání v tomto věku je důležitým tréninkem paměti,“ tvrdí odbornice. A propos, Červená karkulka... Někteří rodiče svým dětem tuto pohádku nevyprávějí. Mají pocit, že je příliš krutá, stejně jako spousta dalších českých pohádek. „Je to prověřeno už mnoha generacemi, že tyto pohádky nemají žádný nepříznivý dopad na psychiku dětí,“ tvrdí Simona Hoskocová, která negativně hodnotí snahy některých autorů o přepracování známých příběhů. „Tyto pohádky obsahují důležité poselství o fungování lidské společnosti a boj dobra se zlem přece patří i ke skutečnému životu. Dítě se prostřednictvím příběhů učí tyto souvislosti chápat, dostává možnost posoudit povahové vlastnosti postav a zamyslet se nad tím, jak by se v dané situaci chova-

VYBRAT VHODNOU DĚTSKOU KNIHU JE VĚDA

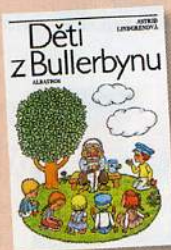
KATEGORIE 0-4 ROKY

Michal Černík: *Paci, paci, pacičky*
František Hrubín: *Špalíček veršů a pohádek*
Eduard Petiška: *Martínkova čítanka, Zlatý věnec*
Karel Čapek: *Dášeňka*
Zdeněk Miler, Eduard Petiška: *Krtek a autíčko,*

Jak krtek ke kalhotkám přišel
Daisy Mrázková: *Můj medvěd Flóra*
Melanie Watt: *Chameleon Leon*
Zdeněk Miler, Hana Doskočilová: *Jak krtek uzdravil myšku*

KATEGORIE 4-6 LET

Václav Čtvrtek: *Pohádky z pařezové chaloupky; Maková panenka a motýl Emanuel*
Daniela Fischerová: *Duhové pohádky*
Jiří Kolář: *Z deníku kocoura Modroočka*
Václav Čtvrtek: *O hajném Robátkovi a jelenu Větrníkovi*
Hans Christian Andersen: *Ošklivé káčátko*
Astrid Lindgrenová: *Pipi Dlouhá*

punčocha; Lotta z Roštěcké uličky
Zdeněk Svěrák: *Tatínku, ta se ti povedla*

KATEGORIE 6-8 LET

Zdeněk Svěrák: *Jaké je to asi v Čudu*
Arnošt Goldflam: *Tatínek není k zahození*
Astrid Lindgrenová: *Děti z Bullerbynu*
Tove Janssonová: *Příběhy o skřítcích muminech*
Alexander A. Milne: *Medvídek Pú*
Martina Drijverová: *Sísa Kyselá*
Pohádky bratří Grimmů

KATEGORIE 8-10 LET

Karel Šiktanc: *O dobré a zlé moci*
Jan Werich: *Fimfárum*
Martina Drijverová: *České dějiny očima psa*
Michael Ende: *Nekonečný příběh*
René Goscinny: *Nové Mikulášovy patálie*

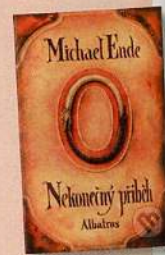
KATEGORIE 10-12 LET

Ivona Březinová: *Začarovaná třída*

Iva Procházková: *Středa nám chutná*
Petr Sís: *Tibet - tajemství červené krabičky*
Eoin Colfer: *Seznam přání*
Rudyard Kipling: *Knihy džunglí*
Astrid Lindgrenová: *Ronja, dcera loupežníka*
Antoine de Saint-Exupéry: *Malý princ*

KATEGORIE 12-14 LET

Petra Braunová: *Česká služka aneb Byla jsem au-pair*
Vladimír Hulpach: *Příběhy ze Shakespeara, Návrat opeřeného hada*
Alan Marshall: *Už zase skáču přes kaluže*
Jostein Gaarder: *Divka s pomerančí*
J. R. R. Tolkien: *Pán prstenů*
Jules Verne: *Tajuplný ostrov*
Sue Townsendová: *Z deníku Adriana Molea*
Judit G. Szabóová: *Kočku hladte proti srsti*

ZDROJ: www.celeceskoctedetem.cz

lo. Tím se v něm utváří jakýsi základ budoucího morálního postoje," tvrdí odbornice. Samozřejmě pokud odmítá takovou pohádku poslouchat, rozhodně byste mu ji neměli nutit. „Některá témata jsou pro děti v určitém věku a rozpoložení těžká, ale to neznamená úplně se jim vyhnout. Mám to zažité s vlastní dcerou, která plakala pokaždé, když bylo v příběhu mrtvé zvíře. Vždycky jsem ji v klidu utěšila, že to tak prostě je, že zvířátko za určitých okolností někdy umře. Nechala jsem pak na ní, jestli pohádku budeme číst znovu, nebo ne. A všimla jsem si, že tolerance k tomuto tématu se u ní posouvá," dodává psycholožka.

Nečtu, protože není co...

Když jsem se nedávno ptala známé, proč nečte svému téměř dvouletému dítěti, odpověděla mi, že nemá co. Kdykoli se prý svému potomkovi snaží zajistit nějakou knihu, narazí buď na hlouposti, nebo knihy z jiných důvodů nepoužitelné. Není to ale spíš výmluva, která zaštiťuje skutečný důvod: lenost a neochotu rodičů investovat do svých dětí čas? Nebo skutečně chybí kvalitní knihy pro děti? Podle psycholožky Simony Hoskovcové rodiče možná jen nevědí, kde dobrou knihu hledat. „Mám dvě děti ve věku osm a deset let a dobrých knih je v poměru k těm hloupým dostatek," říká. A kdyby náhodou, pořád je možné sáhnout na půdu po osvědčených: Krtek, Křemílek a Vochoomůrka, Rákosníček, Rumcajs a Maková panenka, Mach a Šebestová. „Je neštěstí, že v knihkupectví je toho tolik. Nevyznám se v knihách, a kdykoli cokoli přinesu domů, odložíme to do knihovničky, protože děti to zkrátka nebaví," stěžuje si Pavlína, matka desetiletého Ondry a osmileté Magdaleny. Že na tom možná bude kousek pravdy, dokazuje pohled do knihkupectví na další matky, otce, babičky a dědečky bezradně stojící v dětském oddělení a rozhlížející se po záplavě barevných ►

publikací. Podle čeho vybrat? Pedagožka Eva Katrušáková kupuje svým dětem knihy takové, které jsou napsané nebo přeložené vytříbenou spisovnou češtinou a z jejichž příběhů si děti mohou vzít důležité informace pro život. „Knihy mají být přiměřené věku dítěte a jeho citlivosti, nesmějí v nich vzbuzovat strach a neklid. Vezměte si třeba knihu Hany Doskočilové a legendárního ilustrátora Zdeňka Milera Jak Krtek uzdravil myšku. Tato kniha obsahuje poslání, které si v dospělosti možná ani neuvědomuje. Krtek chce uzdravit myšku a cestuje po celém světě, aby pro ni našel léčivou květinu ‚matricaria chamomilla‘, jak mu poradila moudrá sova. Na cestách prožívá velká dobrodružství, aby na konci zjistil, že ‚matricaria chamomilla‘ je vlastně heřmánek a roste u něj na louce. To, co má pro Krtku největší hodnotu, nenajde nikde v cizině, ale u sebe doma,“ popisuje.

Výběr vhodných knih

Simona Hoskovcová dává při výběru knih na doporučení známých nebo vybranou knihu v obchodě prostě přečte. V knihách pro mimina je hodně obrázků a text je psaný velkými písmeny, takže to nezabere tolik času. „Dávám si pozor u překladových věcí, pokaždé nejsou psané správnou češtinou. Takovou knihu vždycky nejprve přečtu v obchodě,“ říká. Pokud máte děti v předškolním věku nebo vyšším a tápete, co jim vybrat, nejlepší bude se jich zeptat. Nebo je můžete vzít do knihkupectví s sebou. „Zvlášť pokud dítě o knihy nejeví zájem, je důležité najít něco, co by potomka mohlo bavit. Pokud dostane šanci podílet se na výběru knihy, je mnohem větší naděje, že ho zaujme a že ji opravdu přečte. A vůbec nezáleží na tom, jestli sáhne po Čtyřlístku, Rychlých šípech, mayovkách nebo čemkoli jiném,“ míní Simona Hoskovcová a apeluje na všechny rodiče, aby výběr svých dětí respektovali

a aby jim vybranou knihu nekritizovali. „Nedávno jsem si ve výtahu četla fantasy Terryho Pratchetta a oslovila mě asi jedenáctiletá holčička: Vy čtete Terryho Pratchetta? Mně doma vždycky říkají, že to čtou jenom totální blbci...“ Když stojíte v obchodě před pultem plným knih, měli byste myslet také na příležitost, ke které budete knihu potřebovat. Pokud máte doma batole, které si posadíte na klín a budete mu hlasitě předčítat, kupte kratší veršované pohádky třeba od Františka Hrubína. Jestli kupujete pohádky na dobrou noc pro dítě kolem tří let, vyberte kratší příběhy, aby se dočtení nemuselo odkládat na další den. Když v kritické chvíli dítěti pustíte pohádku z cédéčka nebo dévédéčka, není to taková katastrofa, ovšem neměli byste to dělat denně. Na rozdíl od profiků z cédéčka vy jste skuteční, dítě si na vás může sáhnout a může se vás taky na ledasco zeptat.

Ovládač místo knihy?

Největším nepřítelem čtení je podle odborníků televize. To ostatně potvrzují i sociologické výzkumy. Pokud má dítě ve svém pokoji televizor a může ho sledovat bez omezení, pak prudce stoupá riziko, že ve volném čase nevezme knihu do ruky. Nejzranitelnější jsou v tomto ohledu podle psychologů děti kolem devíti let, které sice velmi dobře rozumí obsahu pořadů, ale nejsou schopné je kriticky hodnotit. Mohlo by se zdát, že to, co jste zanedbali v kojeneckém věku, už později není možné napravit, ale opak je pravdou. „Na předčítání není nikdy pozdě, i když začnete mezi osmým a desátým rokem věku dítěte. Nejdůležitější je vybrat správnou knihu. Pokud nějaká dítě nezajímá, zkrátka sáhněte po jiné nebo přiveďte dítě do knihovny, tam je výběr obrovský,“ říká Eva Katrušáková. Pokud předčítáte svému potomkovi od nejtútlejšího dětství, dá se tento zvyk udržet až do puberty. „Je to důležité. Přes příběhy knižních hrdinů

máte možnost dostat se blíž k menším dětem i k dospívajícím, kteří přijdou ze školy a po klasické otázce mámy nebo táty ‚Jak bylo ve škole?‘ odpoví o. k., a zavrou se do svého pokoje,“ líčí Eva Katrušáková. V rámci kampaně Celé Česko čte dětem doporučuje rodičům, aby svým potomkům četli minimálně dvacet minut denně. „Přestože vím, jak je předčítání důležité a knih máme doma tolik, že nevíme, kam s nimi, tento požadavek pod tíhou jiných povinností nedokážu splnit. Snažím se dětem předčítat dvakrát až třikrát v týdnu, to je mnohem realističtější požadavek a mám pocit, že děti to i víc baví,“ říká Simona Hoskovcová. Zajímavé je, že počítače nemají na děti zdaleka tak špatný vliv jako televize, tedy pokud se nevyužívají jen ke hraní her. „Pokud rodiče s dětmi pomocí internetu vyhledávají na počítači informace, které taky společně třídí, děti se pak mnohem lépe dokážou orientovat v nejrůznějších encyklopediích a slovnících a také jsou častějšími čtenáři knih než jejich vrstevníci. Z tohoto důvodu bych elektronická média úplně nezatracovala,“ říká psycholožka. Z některých zpráv v médiích to vypadá, že české děti na čtení rezignovaly, zřejmě vedle počítačů, iPodů, iPhoneů a podobných věcí knihy zkrátka nejsou dost sexy. Možná to tak zlé přece jen nebude. Svědčí o tom plné regály v knihkupectvích (proč by je nakladatelé vydávali, kdyby je nikdo nekupoval?) a tvrdí to taky čeští učitelé. Ze školních tříd pořád ještě nezmizely děti, které by si četly pod lavicí. A to je přece dobrá zpráva, nebo ne? ■

ODBORNÁ KONZULTACE

PhDr. Simona Hoskovcová, Ph.D.
<http://web.ff.cuni.cz>
 Mgr. Eva Katrušáková
www.celeceskoctedetem.cz

KDE PORADÍ S VÝBĚREM KNIH

www.celeceskoctedetem.cz – rubrika Zlaté lůlky
www.detiaknihy.cz
www.rostemesknihou.cz
 Knihovny v celé České republice